

БАЛАНС СИРОВИНИ ТА ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА БОРОШНОМЕЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Безродна Т.М.

У статті розкрито проблему забезпечення системи управління інформацією стосовно стану та руху сировини та продукції на підприємствах борошномельної промисловості. Обґрунтовано доцільність та розкрито методику складання балансу сировини та продукції стосовно власних та давальницьких ресурсів. Наведено відмінності обліку операцій із власною та давальницькою сировиною, визначено їх вплив на структуру балансу сировини та продукції борошномельного підприємства.

Кількість бібліографічних посилань – 2, мова – українська.

Ключові слова: баланс сировини та продукції, власна сировина, давальницька сировина, позабалансовий облік.

Вступ

Баланс – це рівновага, урівноваження, рівність. Баланс – це система показників, які характеризують співвідношення чи рівновагу у явищі, яке постійно змінюється. Бухгалтерським балансом називають рівність між активом та пасивом у ф. №1 „Баланс” вітчизняної форми фінансової звітності. Бухгалтерським балансом називають метод узагальнення даних через рахунки та подвійний запис. Із наведених визначень поняття можна зробити висновок, що існує підміна понять, а саме поняття „баланс” – рівність, поняттям „баланс” – форма звітності. П.Я. Хомин з цього приводу стверджує, що „не слід плутати бухгалтерський баланс із формою фінансової звітності № 1 „Баланс”. Баланс у Головній книзі лише зрівноважує підсумки дебетових і кредитових залишків за синтетичними рахунками. Він не передбачає отримання інформації про склад і розміщення засобів, джерела їх утворення та цільове призначення. Для цього, слід певним чином згрупувати засоби та джерела їх утворення” [1, С.87]. Так, підсумок, тобто баланс, виробничих запасів, готової продукції та товарів у звітній формі № 1 показані загальними рядками 100, 130 та 140 відповідно. На підприємствах борошномельної промисловості, зайнятих виробництвом борошна та супутньої продукції та наданням послуг із зберігання та переробки давальницької сировини, ці статті містять узагальнену корисну інформацію про величини надходження сировини, її переробки, вихід готової продукції тощо. Щоб отримати таку детальну, а не підсумкову інформацію потрібно згрупувати її дещо іншим чином.

Вітчизняній та зарубіжній економічній науці відомі терміни: товарний баланс, баланс сировини, баланс продовольчих ресурсів тощо. Усі ці поняття об’єднує присутність у назвах слова „баланс”. Тут баланс означає обов’язкове дотримання рівності між його складовими. Так у ресурсному балансі ресурсна частина дорівнює розподільчій частині. Однак, кожне із цих понять має своє власне значення. Наприклад, товарний баланс характеризує цикл руху товарних мас у взаємовідносинах підприємства із сторонніми господарствами; баланс ресурсів – систему показників, яка визначає джерела формування ресурсів та їх перерозподіл й використання. Тобто, ці системи показників призначенні для інформування про певну категорію матеріальних цінностей підприємства у більш детальному вигляді, ніж у стандартизованій фінансовій звітності.

Для сучасних підприємств борошномельної промисловості галузеві особливості зумовлюють необхідність формування балансу сировини та продукції на прикладі товарного балансу, який описаний В.Я. Чернишовим у праці „Калькуляція, баланс і бухгалтерія хлібної торгівлі та борошномельної промисловості та досвід вирішення проблеми товарного балансу” (1926 р.) [2]. На відміну від товарного балансу, який уже своєю назвою робить акцент на торгівлі, баланс сировини та продукції повинен відображати показники джерел формування сировинної бази підприємства, обсяги виробництва продукції із власної та давальницької сировини та реалізацію, таким чином зосереджуючи усю інформацію про зерно та продукцію його переробки на підприємстві.

Результати дослідження

Для бухгалтерського обліку важливим є досягнення повної впевненості у тому, що ним охоплено та зафіксовано у балансі правильно і своєчасно всі сторони господарської діяльності підприємства. Це особливо важливо для проміжної внутрішньої звітності (пробних балансів), які складають, як відомо, лише на основі показників облікових документів та реєстрів, без підкріплення результатами щорічної інвентаризації. Щорічний „Баланс” ф. №1 дає впевненість у правильності фіксування стану господарства шляхом проведення повної інвентаризації наявності цінностей, звірки взаємних розрахунків усередині підприємства тощо. Однак остаточною впевненістю у правильності складання щорічного „Балансу” ф. № 1 та окремих його частин є лише за можливості співставлення цифрового матеріалу окремих його статей із іншими узагальнюючими бухгалтерськими документами.

У першій половині ХХ століття на підприємствах Акціонерного Товариства „Хлібопродукт” існувала практика щоквартальної підготовки так званого „товарного балансу”. Товарний баланс Акціонерного Товариства „Хлібопродукт” – це бухгалтерськи доведений, завершений цикл стану та руху товарних мас у взаємовідносинах підприємства зі сторонніми господарствами без урахування внутрішніх переміщень товарів. Об’єктом підрахунку у товарному балансі був хліб як товар, так як підприємства Товариства займалися торгівлею хлібопродуктами, тобто були торговими підприємствами (лише із приєднанням до складу млинів стали торгово-промисловими), тому такий баланс також називали „хлібним”. Основним видом діяльності сучасних підприємств борошномельної промисловості є виробництво борошна, а отже застосування практики складання товарного балансу можливе із змінами, які б відповідали завданням контролю як за готовою продукцією, так і за сировиною.

Для здійснення додаткового контролю за формуванням статей 100, 130, 140 „Балансу” ф. № 1 доцільно складати баланс сировини та продукції. У борошномельній промисловості, де асортимент сировини та продукції невеликий, бухгалтерський облік здійснюється за класами пшениці (сировина), гатунками борошна (продукція) із кількістю, цінами та сумами. У такому вигляді баланс сировини та продукції має найбільшу цінність так, як дає можливість проводити контроль руху сировини та продукції не тільки за сумою, а і за кількістю та видами.

Баланс сировини та продукції складений належним чином на основі рахунків бухгалтерського обліку є доказом правильності зіставлення окремих складових елементів обліку. А саме, елементу документування (первинні документи, реєстри складського обліку тощо) із елементом рахунків бухгалтерського обліку та подвійного запису. Тотожність між дебетом і кредитом, тобто рівність сум вартості і кількості залишків сировини і продукції від попереднього звітного періоду плюс надходження за поточний звітний період із сумою вартості та кількості вибуття сировини та продукції, плюс залишок на наступний звітний період – дає впевненість не тільки у правильності складання балансу сировини і продукції, а й у правильності ведення бухгалтерського обліку в цілому на підприємстві.

Схема балансу сировини та продукції наведена з елементами для підприємств борошномельної промисловості (табл.1).

У балансі сировини та продукції наведені лише елементи надходження та вибуття у вертикальному розрізі. Для горизонтального розрізу беруть перелік видів сировини та готової продукції із розміщенням їх у порядку, існуючому на підприємстві. Найменування слід наводити за розділами, у розділах – за класами, гатунками тощо. Баланс, тобто рівність між складовими наведеної схеми виражається у тотожності показників рядку 6 та 11 стосовно належних підприємству ресурсів та рядку 15 та 20 – ресурсів, наданих на умовах давальницьких угод.

Для складання балансу сировини та продукції потрібно використовувати інформацію рахунків бухгалтерського обліку. Так, залишок на початок та кінець періоду отримують із дебету рахунків сировини, продукції та товарів відповідно на початок та кінець періоду, а подробиці стосовно кількості – із інших бухгалтерських реєстрів, які містять потрібну інформацію залежно від форми обліку, прийнятої на підприємстві.

Таблиця 1 Схема балансу сировини та продукції підприємства борошномельної промисловості

Заголовки вертикальних граф Назва сировини чи продукції (клас, гатунок)	Рахунки бухгалтерського обліку
1.Залишок власної сировини та продукції на початок періоду	Дебетове сальдо рахунків власної сировини та продукції на початок періоду
2.Надходження власної сировини та продукції Придбання сировини	Дебетовий оборот рахунку власної сировини
Надходження із виробництва готової продукції	Кредитовий оборот рахунку переробки власної сировини
Інші надходження	-
Баланс	-
3.Вибуття власної сировини та продукції Передача сировини у виробництво	Кредитовий оборот рахунку власної сировини
Реалізація продукції	Кредитовий оборот рахунку власної готової продукції
Інше вибуття	-
4.Залишок власної сировини та продукції на кінець періоду	Дебетове сальдо рахунків власної сировини та продукції на кінець періоду
Баланс	-
5.Залишок давальницької сировини та продукції на початок періоду	Дебетове сальдо рахунків сировини, прийнятої для переробки, готової продукції із давальницької сировини та сировини на зберіганні на початок періоду
6.Надходження давальницької сировини на продукції	
1. Отримання сировини для переробки	Дебетовий оборот рахунку сировини, прийнятої для переробки
2. Отримання сировини на зберігання	Дебетовий оборот рахунку сировини на зберіганні
Надходження із виробництва готової продукції	Дебетовий оборот рахунку готової продукції із давальницької сировини
Всього	-
7.Вибуття давальницької сировини та продукції	Передача сировини у виробництво
Кредитовий оборот рахунку сировини, прийнятої для переробки	Вибуття сировини із зберігання
Кредитовий оборот рахунку сировини на зберіганні Реалізація продукції	Кредитовий оборот рахунку готової продукції із давальницької сировини
8.Залишок давальницької сировини та продукції	Дебетове сальдо рахунків сировини,

на кінець періоду

прийнятої для переробки, готової продукції
із давальницької сировини та сировини на
зберіганні на кінець періоду

Всього

-

За надходженням власної сировини та продукції:

- придбання сировини – із дебету рахунку власної сировини та відповідних субрахунків;
- надходження готової продукції із виробництва – із кредиту рахунку переробки власного зерна;
- інші надходження – із відповідних рахунків інших надходжень.

За вибуттям власної сировини та продукції:

- передача сировини у виробництво – із кредиту рахунку власної сировини;
- реалізація продукції – із кредиту рахунків власної готової продукції та власних товарів;
- інше вибуття – із відповідних рахунків інших шляхів вибуття сировини та продукції.

Облік операцій із давальницькою сировиною має свої особливості, які впливають і на складання балансу сировини та продукції. Оскільки право власності на давальницьку сировину до переробника не переходить, вона повинна обліковуватись на позабалансових рахунках, призначених для узагальнення інформації про наявність та рух цінностей, що не належать підприємству, але тимчасово перебувають у його розпорядженні, а саме матеріальні цінності на відповідальному зберіганні та переробці. До того ж вартість давальницької сировини та продукту її переробки не включають до балансу підприємству. Таким чином до розрахунку підсумку балансу сировини та матеріалів ці показники теж належати не можуть й тому показуються окремими розділами із власним результатом, який не враховують у офіційній фінансовій звітності, але відображає значну частину операційної діяльності підприємства.

Отже, залишок давальницької сировини та продукції на початок та кінець звітного періоду отримують із дебету рахунків сировини, прийнятої для переробки, готової продукції із давальницької сировини та сировини на зберіганні відповідно на початок та кінець періоду.

За надходженням давальницької сировини та продукції:

- отримання сировини для переробки – із дебету рахунку сировини, прийнятої для переробки;
- отримання сировини на зберігання – із дебету рахунку сировини на зберіганні;
- надходження готової продукції із виробництва – із дебету рахунку готової продукції із давальницької сировини.

За вибуттям давальницької сировини та продукції:

- передачу сировини у виробництво – із кредиту рахунку сировини, прийнятої для переробки;
- вибуття сировини із зберігання - із кредиту рахунку сировини на зберіганні;
- реалізація продукції із давальницької сировини - із кредиту рахунку готової продукції із давальницької сировини.

Як бачимо із схеми, баланс сировини та продукції складається із розрахунку, що додавши до залишку кількість і суму надходжень та віднявши кількість і суму вибулого, можна отримати кількість і суму залишку. Співпадіння кількості і сум вартості руху сировини та продукції за культурами та гатунками цілком відображає операційну діяльність підприємства.

Висновки

Необхідність складання на підприємствах борошномельної промисловості балансу сировини та продукції зумовлена відсутністю єдиного реєстру бухгалтерського обліку, який би інтегрував потрібну інформацію про кількість, ціну та вартість отриманої та переробленої власної й давальницької сировини, обсяги виробленої й реалізованої готової продукції тощо. Запропонована схема балансу сировини та продукцію, складена належним чином дозволяє оперувати достовірною інформацією, яка ґрунтується на точних даних бухгалтерського обліку та відображає показники основних господарських операцій із сировиною та продукцією у кількісно-сумовому вигляді без додаткового проведення фактичних перерахунків у натуральному вигляді. Подальших досліджень у зв'язку із методикою складання такого балансу на основі інформації рахунків бухгалтерського обліку вимагає методика відображення операцій із давальницькою сировиною на позабалансових рахунках.

Перелік використаних джерел

1. Журавель Г. П. Теорії бухгалтерського обліку: студії: монографія / Г. П. Журавель, П. Я. Хомин. – Тернопіль : Економічна думка, 2008. – 400с.
2. Чернышев В. Я. Калькуляция, баланс и бухгалтерия хлебной торговли и мукомольной промышленности и опыт разрешения проблемы товарного баланса / В. Я. Чернышев. – М., 1926. – 140с.